

*dr Magdalena Cyrek*¹

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu Rzeszowskiego

Międzywojewódzkie dysproporcje wytwarzania wartości dodanej w branżach usługowych

WSTĘP

Wymiernym efektem realizacji działalności gospodarczej jest wartość dodana, stanowiąca iloczyn ilości wytworzonych produktów lub wyświadczonych usług oraz ich ceny. Odzwierciedla ona zarówno możliwości produkcyjne, tkwiące w zgromadzonym i wykorzystywanym zasobie czynników wytwórczych, jak i ich rynkową realizację możliwą dzięki istnieniu efektywnego zapotrzebowania. Szczególnie w odniesieniu do rezultatów działalności usługowej, ze względu na takie cechy usług jak ich niematerialność, niemagazynowalność, nietrwałość itp., wartość dodana stanowi wyraz faktycznego urzeczywistnienia relacji popytowo-podażowych. Wskazuje jednak nie tylko na finalny efekt w postaci wyjścia z procesów produkcyjnych w sferę rynków produktów i usług, ale i wynik po stronie dochodowej czynników wytwórczych uczestniczących w procesach kreacji tej wartości. W rezultacie warunkuje również strumienie generujące zasobność właścicieli czynników produkcyjnych, a więc dochody gospodarstw domowych. Może więc stanowić podstawę oceny dobrobytu.

Skumulowana wartość dodana w przeliczeniu na mieszkańca tworząca (po drobnych korektach) produkt brutto *per capita* jest także podstawowym syntetycznym miernikiem rozwoju poszczególnych jednostek terytorialnych, w tym wyodrębnianych na poziomie regionalnym. Określana jest przez takie składowe, jak PKB na zatrudnionego, charakteryzujący produktywność pracy oraz wskaźnik zatrudnienia, będący wynikiem sytuacji na rynku pracy, przy uwzględnieniu charakterystyk demograficznych. Mnogość determinant wpływających na tak określaną konkurencyjność regionu odzwierciedla schemat kapelusza konkuren-

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. 17 872 17 17/18, e-mail: mcyrek@univ.rzeszow.pl.

cyjności, a czynniki te odnajdywane są zarówno z sferze realnej, jak i regulacji [por. m.in. Wosiek, 2012, s. 65]. Nie bez znaczenia dla poziomu rozwojowego pozostają układy strukturalne w sferze relacji sektorowo-branżowych, które stanowią ważny wyznacznik sprawności funkcjonowania i nowoczesności gospodarek.

Różnorodność zasobowych determinant rozwoju regionalnego, a także procesów sterowania ich efektywnym wykorzystaniem prowadzi do występowania wielu odmienności w odniesieniu do wyników gospodarowania. W rezultacie kreuje wiele dysproporcji międzyregionalnych w obszarze wykreowanej wartości i dobrobytu mieszkańców. Niestety, liczne badania w zakresie procesów konwergencji międzyregionalnej wskazują na dotychczasowy dywergencyjny charakter zmian i dalsze perspektywy pogłębiania się dysproporcji rozwojowych [por. m.in. Cierniak-Szóstak, 2012, s. 56; Jabłoński, 2012, s. 328; Jabłoński, Tokarski, Woźniak, 2012, s. 371–372; Wosiek, 2012, s. 214]. Zjawiska rozwojowe w Polsce wydają się więc przebiegać zgodnie z polaryzacyjnym modelem zmian.

Zjawiska dywergencyjne pomiędzy regionami w Polsce dominują nie tylko w odniesieniu do ogólnych charakterystyk poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, ale również w płaszczyźnie zmian strukturalnych w układzie branży usługowych. Wyniki badań na poziomie wojewódzkim wskazują na występowanie procesów dywergencji struktury sekcyjnej pracujących w sektorze usług [Cyrek, 2012, s. 171–182]. Pozwalają także wnioskować o wzroście zróżnicowania struktur podmiotów gospodarki narodowej sektora usług [Cyrek, 2009, s. 17–25]. Wyniki dotychczasowych analiz nie są tak jednoznaczne jedynie w odniesieniu do sekcyjnej struktury wartości dodanej brutto sektora usług, gdyż średnie zróżnicowanie międzywojewódzkie w tej płaszczyźnie okazało się być malejące, jednak przy wzrastającym zróżnicowaniu pomiędzy poszczególnymi parami województw [Cyrek, 2010, s. 151–173].

Wobec ujawniania się wielu negatywnych zjawisk różnicowania, związanych z peryferyzacją słabszych regionów i procesami wymywania zasadne staje się ustawiczne obserwowanie procesów rozwojowych na poziomie regionalnym pod kątem możliwości zapewnienia większej spójności przestrzennej. Uwagi wymaga szczególnie sektor usług, który dominuje we współczesnych gospodarkach, tym samym przesądając o specyfice rozwoju. Jednocześnie sektor ten jest sferą wewnątrznie heterogeniczną, łączącą zarówno obszary o cechach tradycyjnych, jak i wysoko dostosowane do wymogów modelu gospodarki opartej na wiedzy. Dążenia modernizacyjne obejmujące również kwestię struktur branżowych stanowią zaś podstawę rozwoju, który w obecnie postulowanym paradygmacie w coraz większym stopniu powinien opierać się o endogeniczne zasoby regionu. Ich efektywna aktywizacja jest podstawowym warunkiem zdyskontowania pozytywnych procesów dyfuzyjnych.

W opracowaniu badaniom poddaje się skalę międzyregionalnych zróżnicowań w odniesieniu do procesu kreacji wartości dodanej brutto w ramach różnorodnych branży sektora usług. Ich celem jest weryfikacja faktu występowania

zjawisk konwergencji pomiędzy województwami w zakresie wytwarzania wartości w sferze usług oraz identyfikacja branży usługowych w największym stopniu różnicujących polskie regiony. Wyjściowa teza, opierająca się na dotychczasowych wynikach analiz, zakłada przy tym wzrost różnicowań, które wynikają z biegunowego charakteru współczesnych procesów rozwojowych w kierunku gospodarki opartej na wiedzy. Tym samym oczekuje się, że to najbardziej nowoczesne branże usługowe generują największe dysproporcje międzyregionalne.

Do oceny skali zróżnicowania międzywojewódzkiego w prezentowanych badaniach wykorzystuje się wartość wskaźnika nierównomierności rozkładu, jakim jest współczynnik Giniego². Przyjmuje on wartości w przedziale $\langle 0,1 \rangle$, przy czym rosnące wartości oznaczają większe dysproporcje. Analizowany jest międzyregionalny rozkład wartości dodanej brutto w przeliczeniu na mieszkańca regionu, co pozwala na korektę skali wyników gospodarczych o wielkość potencjału populacyjnego. Umożliwia jednocześnie uwzględnienie różnic w odniesieniu do znaczenia poszczególnych branży usługowych dla gospodarek regionalnych.

W badaniach za region przyjmuje się podstawową jednostkę administracyjnego podziału terytorialnego Polski jakim jest województwo (poziom klasyfikacyjny NTS2). Sektor usług definiowany jest jako suma działalności realizowanych w ramach sekcji G-T Polskiej Klasyfikacji Działalności PKD 2007, a terminy sekcja i branża ujmowane są jako synonimy. Analiza dotyczy okresu 2000–2011, co podyktowane jest dostępnością danych statystycznych. Wykorzystywane statystyki pochodzą z Banku Danych Lokalnych udostępnianego on-line przez Główny Urząd Statystyczny. Opisują one wartość dodaną brutto w cenach bieżących w mln zł (w podziale na województwa i w ujęciu sekcji PKD 2007) oraz liczbę ludności według faktycznego miejsca zamieszkania według stanu na 31 grudnia (w podziale na województwa). W efekcie pozwalają uchwycić różnice międzywojewódzkie w zakresie branżowego układu wartości dodanej brutto na mieszkańca.

ZMIANY MIĘDZYREGIONALNYCH NIERÓWNOMIERNOŚCI KREOWANIA WARTOŚCI

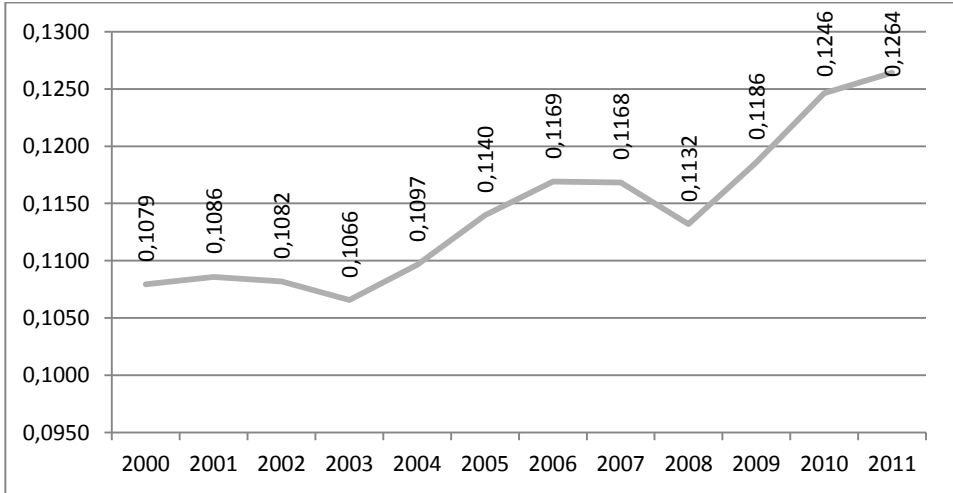
Nierównomierność rozkładu kreowania wartości dodanej brutto ogółem pomiędzy polskimi województwami może stanowić ważny wskaźnik zróżnicowania poziomu ich rozwoju gospodarczego. Jego syntetyczne ujęcie z wykorzy-

² Obliczenia wartości współczynnika Giniego dokonano w oparciu o wzór:

$$I_{Gini}(x) = \frac{1}{2N^2 * W_A(x)} \sum_{n=1}^N \sum_{n'=1}^N |x_n - x_{n'}|$$

gdzie: x_n – wartość zmiennej dla obiektu n , $n=1, \dots, N$, $W_A(x)$ – średnia wartość x dla N obiektów [por. Foster, Seth, Lokshin, Sajaia, 2013, s. 94].

staniem współczynnika Giniego zaprezentowano na rysunku 1. Zmiany wartości współczynnika w okresie 2000–2011 wskazują na charakter procesów rozwojowych, kolejny raz dowodząc przewagę zjawisk dywergencyjnych.



Rysunek 1. Współczynnik Giniego międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto na mieszkańca ogółem w Polsce w latach 2000–2011

Ogółem – wartość dla wszystkich sekcji PKD 2007 (A-T)

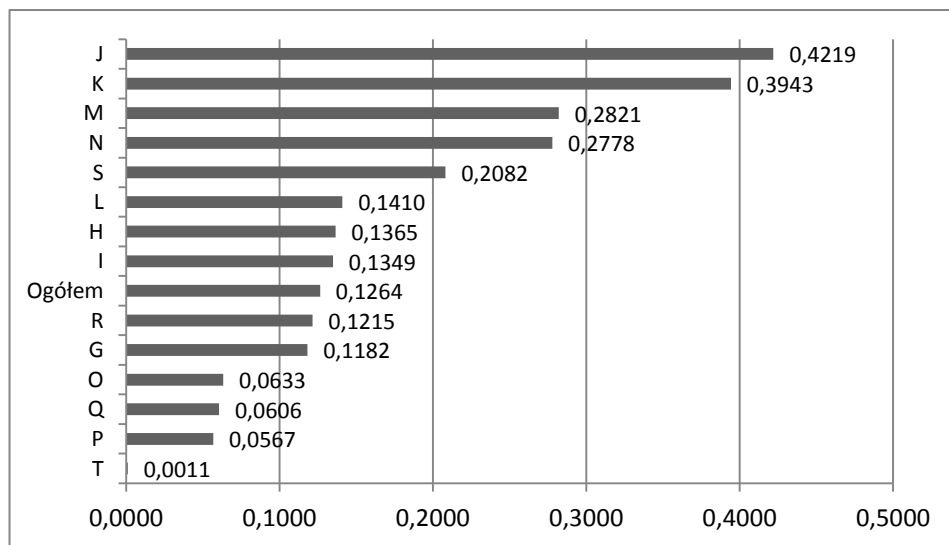
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (<http>) (dostęp: 02–03.12.2013 r.).

Rozkład wartości dodanej brutto na mieszkańca ogółem we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej łącznie w latach 2000–2011 cechował się narastającą nierównomiernością. W całym analizowanym okresie wartość współczynnika Giniego wzrosła o około 0,02, co oznacza średnioroczne przyrosty rzędu 0,002 o dość silnym ukierunkowaniu ($R^2=83\%$) (por. też tabela 2). Dysproporcje międzywojewódzkie wzrastały przy tym szczególnie intensywnie w ostatnich latach analizy, a więc w latach 2009–2011, kiedy to w polskiej gospodarce obserwowane było wyraźne spowolnienie dynamiki gospodarczej, warunkowane oddziaływaniem światowego kryzysu. Spowolnienia procesów wzrostowych nie można jednak w sposób uniwersalny łączyć z narastaniem nierówności wytwórczych. Okres wyraźnie wzrastających różnicowań w regionalnych procesach kreowania wartości w Polsce przypada również na lata 2004–2006, kiedy to odnotowano przyspieszenie wzrostu gospodarczego, związane z procesami poakcesyjnej integracji z UE. W tym kontekście trudno dostrzec wyrównujący na poziomie wojewódzkim wpływ włączenia się Polski w struktury Wspólnotowe. Natomiast najmniejsze zmiany w rozkładzie wytwarzania między regionami miały miejsce w początkowym okresie analizy, tj. w latach 2000–2002. Polska

gospodarka cechowała się wówczas minimalnym tempem wzrostu gospodarczego i narastającymi problemami w obszarze rynku pracy, a więc ogólnie stagnacyjnymi zjawiskami. Zauważalne ograniczenie nierównomierności odnotowano jedynie w 2003 r. i 2008 r., przy czym nie wpłynęło to na ogólną prawidłowość rosnących dysproporcji międzywojewódzkich. Występowanie tendencji dywergencyjnych w kreowaniu wartości dodanej brutto ogółem należy uznać więc za specyfikę przebiegu procesów rozwojowych w polskich regionach w ostatnim 12-leciu.

DYSPROPORCJE BRANŻOWE W KREOWANIU WARTOŚCI

Wobec dominacji międzywojewódzkich zjawisk dywergencyjnych w zakresie wytwarzania wartości dodanej brutto ogółem zasadne staje się rozpoznanie obszarów, które w największym zakresie generują różnice międzyregionalne. Specyfika współczesnej gospodarki jako gospodarki usługowej koncentruje uwagę na różnicach występujących w angażującym najwięcej zasobów i kreującym najwięcej wartości sektorze trzecim, obejmującym działalność realizowaną w ramach sekcji G-T PKD 2007. Nierównomierności w wytwarzaniu wartości dodanej brutto w każdej z branż usługowych w porównaniu do nierównomierności ogółem mierzonych współczynnikiem Giniego dla 2011 r. zilustrowano na rysunku 2.



Rysunek 2. Współczynnik Giniego międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto na mieszkańca w sekcjach sektora usług w Polsce w 2011 r.

Ogółem – wartość dla wszystkich sekcji PKD 2007 (A-T)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (<http>) (dostęp: 02–03.12.2013 r.).

Poszczególne branże usługowe wykazują znaczne odmienności w zakresie międzywojewódzkiego rozkładu wytwarzanej wartości dodanej brutto na mieszkańca. Największe zróżnicowanie obserwuje się w sekcjach Informacja i komunikacja (J) oraz Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K), a więc w obszarach związanych z funkcjonowaniem nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, w której umiejętności przetwarzania i wykorzystywania informacji stają się podstawą rozwoju, również na poziomie regionalnym. Znaczne dysparytety międzywojewódzkie dotyczą również wysoko wiedzochłonnej Działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (M), a także Działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej (N), która, choć często obejmuje wykonywanie czynności niewymagających zaawansowanej wiedzy, polegających na rutynowych zadaniach o charakterze pomocniczym, dynamicznie rozwija się jednak wraz z rosnącą specjalizacją gospodarki usługowej.

Najmniejsze różnice międzywojewódzkie w wytwarzaniu wartości dodanej brutto na mieszkańca charakteryzują marginalną sekcję Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (T), a także sferę usług publicznych realizowanych w ramach sekcji Edukacja (P), Ochrona zdrowia i pomoc społeczna (Q), Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (O). Świadczy to o wyrównującym dysproporcje międzyregionalne bezpośrednim oddziaływaniu państwa, realizującego swoje podstawowe funkcje społeczne i porządkowe.

Powyższe spostrzeżenia potwierdzają wyjściową tezę, że to najnowocześniejsze branże usługowe związane z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy generują największe dysproporcje międzyregionalne. To w obszarach działalności ICT i sfery finansów przede wszystkim dominują zjawiska biegunowości, generowane mechanizmami rynkowymi. Nierynkowe oddziaływania gospodarki publicznej, obecne również w obszarach usług o wysokiej wiedzochłonności, jak dotąd wydają się łagodzić dysproporcje międzywojewódzkie.

TENDENCJE ZMIAN NIERÓWNOMIERNOŚCI BRANŻOWYCH W KREOWANIU WARTOŚCI

Dla oceny oddziaływania sfery usług na procesy różnicowania rozwoju regionalnego w Polsce istotne jest także dynamiczne ujęcie poziomu nierówności w rozkładzie wytwarzania. Szczegółowe wyniki obliczeń wartości współczynnika Giniego w układzie województw i poszczególnych sekcji usługowych w latach 2000–2011 zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Współczynnik Giniego międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto na mieszkańca w sekcjach sektora usług w Polsce w latach 2000–2011

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ogółem	0,1079	0,1086	0,1082	0,1066	0,1097	0,1140	0,1169	0,1168	0,1132	0,1186	0,1246	0,1264
G	0,1129	0,1176	0,1169	0,1118	0,1151	0,1192	0,1126	0,1184	0,1126	0,1208	0,1205	0,1182
H	0,1158	0,1096	0,1209	0,1225	0,1234	0,1242	0,1269	0,1331	0,1239	0,1326	0,1349	0,1365
I	0,1699	0,1520	0,1372	0,1289	0,1351	0,1376	0,1385	0,1347	0,1293	0,1386	0,1382	0,1349
J	0,3065	0,3242	0,3349	0,3682	0,4083	0,4055	0,4193	0,3906	0,3953	0,3964	0,4113	0,4219
K	0,2867	0,3196	0,2482	0,2400	0,2534	0,2864	0,3087	0,3252	0,3219	0,3582	0,3625	0,3943
L	0,1420	0,1300	0,1250	0,1294	0,1235	0,1277	0,1308	0,1298	0,1279	0,1314	0,1370	0,1410
M	0,2670	0,2566	0,2326	0,2261	0,2437	0,2544	0,2600	0,2507	0,2521	0,2636	0,2700	0,2821
N	0,2210	0,2175	0,2212	0,1992	0,2088	0,2401	0,2610	0,2617	0,2683	0,2642	0,2829	0,2778
O	0,0722	0,0727	0,0771	0,0727	0,0686	0,0723	0,0694	0,0685	0,0663	0,0663	0,0622	0,0633
P	0,0451	0,0453	0,0491	0,0492	0,0488	0,0537	0,0520	0,0568	0,0575	0,0579	0,0567	0,0567
Q	0,0460	0,0446	0,0616	0,0558	0,0610	0,0575	0,0497	0,0500	0,0489	0,0569	0,0601	0,0606
R	0,1812	0,1345	0,1444	0,1381	0,1432	0,1378	0,1356	0,1304	0,1159	0,1277	0,1195	0,1215
S	0,1971	0,1883	0,1984	0,1964	0,1983	0,2025	0,2030	0,2030	0,2033	0,2120	0,2072	0,2082
T	0,0013	0,0012	0,0009	0,0010	0,0011	0,0008	0,0008	0,0010	0,0007	0,0037	0,0010	0,0011

Ogółem – wartość dla wszystkich sekcji PKD 2007 (A-T)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (<http>) (dostęp: 02–03.12.2013 r.).

Zauważyć można, że tendencje zmian międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto były odmienne w poszczególnych branżach usługowych. W sekcji J, wykazującej największe zróżnicowanie regionalne, dysproporcje te dodatkowo narastały w latach 2000–2011 z poziomu współczynnika Giniego 0,31 do 0,42 (niemal o 0,12), a więc znacznie bardziej niż w całej gospodarce. Podobnie w sekcji K pogłębienie nierówności w analizowanym okresie było większe (z poziomu 0,29 do 0,39 – niemal o 0,11 w całym okresie, pomimo dość wyraźnego spadku w latach 2002–2003) niż we wszystkich rodzajach działalności łącznie. Analogiczne spostrzeżenie dotyczy również jednej z najbardziej różnicujących województwa sekcji N, gdzie wzrost nierównomierności rozkładu wyniósł 0,06. Natomiast jedynie nieznacznie większy niż dla gospodarki ogółem był jeszcze wzrost zróżnicowań regionalnych dla sekcji H (o 0,02). Szczególnie zauważalny wzrost zróżnicowań w najbardziej nowoczesnych branżach usługowych (J oraz K) wskazuje na pogłębiające się różnice regionalne w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i informacji. Proces ten wydaje się przyjmować charakter biegunowy, polaryzujący polskie województwa.

Wyraźne zmniejszenie dysproporcji międzyregionalnych w wytwarzaniu wartości dodanej brutto w latach 2000–2011 odnotowano w sekcjach Działalność związana z kulturą (rozrywką i rekreacją) – R (zmniejszenie wartości współczynnika Giniego o 0,06) oraz Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami – T (zmniejszenie wartości współczynnika Giniego o 0,0001).

gami gastronomicznymi – I (zmniejszenie wartości współczynnika Giniego o 0,04). W rezultacie, w 2011 r. były to sekcje, które wykazywały nierównomierność rozkładu oscylujące wokół wartości dla gospodarki ogółem, pomimo iż w 2000 r. wykazywały znacznie wyższe dysproporcje regionalne. Fakt ten wskazywać może na stopniowe upodobnianie się stylów życia i wzorców spędzania wolnego czasu wśród mieszkańców polskich województw, jak i większą mobilność pomiędzy regionami osób korzystających z tych świadczeń usługowych.

W pozostałych branżach usługowych sumaryczne zmiany w całym analizowanym okresie były słabsze niż dla gospodarki ogółem. Dominowały przy tym narastające zróżnicowania (M, Q, P, S, G), choć ich nieznaczne spadki można dostrzec w sekcjach O, L i T.

Informacji na temat kierunku i dynamiki zmian w całym okresie 2000–2011 dostarcza także analiza tendencji liniowej międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto (tabela 2). Na jej podstawie można wyróżnić sekcje K, J, N, M i H jako charakteryzujące się najwyższą dynamiką wzrostową nierównomierności regionalnych, przekraczającą wartość średnioroczną 0,002 typową dla całej gospodarki. Wzrost tych zróżnicowań był zjawiskiem dość trwałym, na co wskazują przewyższające 60% wartości współczynnika determinacji. Jedynie w sekcji M zmiany te, choć dynamiczne, podlegały większym wahaniom w poszczególnych okresach. W latach 2001–2003 oraz w 2007 r. odnotowano zmniejszenie się różnic międzywojewódzkich w odniesieniu do wartości dodanej wytwarzanej w tej sekcji.

Wśród branży usługowych można również wskazać sekcje, w których zróżnicowanie regionalne wykazywało tendencję malejącą. Należą do nich sekcje R, I oraz O. Najsilniejsze wyrównywanie różnic międzywojewódzkich dotyczyło przy tym działalności kulturalno-rozrywkowej (R). Zmiany najbardziej uporządkowane zaś – działalności z zakresu administracji publicznej (O).

Pozostałe branże sektora usług charakteryzowały się wzrostową tendencją w zakresie nierówności międzywojewódzkich, choć dynamika tych zmian nie była wysoka. Łącznie sektor usług w latach 2000–2011 wykazywał coraz większe dysproporcje w tworzeniu wartości dodanej w układzie regionalnym. Niewątpliwie dowodzi to występowania zjawisk pogłębiania się zróżnicowań międzywojewódzkich w Polsce.

Tabela 2. Parametry tendencji liniowej międzywojewódzkiego zróżnicowania wytwarzanej wartości dodanej brutto na mieszkańca w sekcjach sektora usług w Polsce w latach 2000–2011

	Ogółem	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
a	0,0017	0,0004	0,0020	-0,0017	0,0090	0,0104	0,0004	0,0023	0,0071	-0,0011	0,0012	0,0007	-0,0037	0,0015	0,00005
R ²	0,8349	0,2120	0,8237	0,3167	0,6850	0,6080	0,0575	0,2826	0,7845	0,7783	0,8756	0,1519	0,6217	0,7637	0,0443

Ogółem – wartość dla wszystkich sekcji PKD 2007 (A-T)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (<http>) (dostęp: 02–03.12.2013 r.).

WNIOSKI

Przeprowadzone badania wskazują na zjawisko narastania dysproporcji międzywojewódzkich w zakresie wytwarzania wartości dodanej brutto. Rosnące dysparytety w latach 2000–2011 odnotowano zarówno dla wszystkich rodzajów działalności ogółem, jak i większości branży usługowych. Szczególnie silnie narastały one w ramach nowoczesnych sekcji sektora usług, związanych z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i informacji, a więc branży finansowej, ICT, a także usług profesjonalnych. Były to jednocześnie branże, które w 2011 r. wykazywały największe zróżnicowanie międzywojewódzkie. Wskazuje to na fakt polaryzacyjnego charakteru rozwoju modelu gospodarki opartej na wiedzy.

Najmniejsze nierówności rozkładu wytwarzania dotyczyły obszarów związanych z bezpośrednią ingerencją państwa w życie społeczno-gospodarcze, a więc dostarczaniem usług dobrobytu (edukacyjnych, ochrony zdrowia) oraz administracyjnych. Z tej grupy jedynie usługi publiczne związane z realizacją funkcji porządkowych wykazywały tendencje do zmniejszania zróżnicowań regionalnych. W sferze rynkowej natomiast tendencją do minimalizowania nierówności międzywojewódzkich cechowały się usługi związane z różnymi formami zagospodarowania czasu wolnego, co podyktowane może być stopniowym ujednoczeniem się stylów życia ludności w całej Polsce.

Wyniki analiz potwierdzają fakt pogłębiania się dysproporcji międzywojewódzkich w Polsce również w aspekcie charakterystyk strukturalnych. Dynamizacja zmian sektorowych kreować może dalszą polaryzację regionalną. Nie oznacza to jednak konieczności hamowania przekształceń w kierunku nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, a przeciwnie – dowodzi zasadności spotęgowania wysiłków modernizacyjnych podejmowanych na obszarach peryferyjnych, które umożliwiłyby dokonanie przeskoku strukturalnego i wzrost dobrobytu. Zasadne wydaje się również rozszerzenie minimalizującej dysparytety przestrzenne roli państwa dotychczas realizowanej w obszarze dostarczania usług administracyjnych, edukacyjnych i opiekuńczych o działania dynamizujące rozwój na terenach marginalizowanych sektorów wiedzochłonnych i wysokich technologii. Wydaje się, że w kontekście działania samoczynnych mechanizmów rynkowych największe ograniczenia dla rozwoju takich branż w polskich realiach tkwią po stronie popytowej, w tym popytu kreowanego przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Wspieranie dążeń innowacyjnych takich podmiotów mogłoby być istotnym kierunkiem ingerencji państwa w ramach działań strukturalnych.

LITERATURA

- Cierniak-Szóstak E., 2012, *Instytucjonalne uwarunkowania spójności społeczno-ekonomicznej* [w:] *Gospodarka Polski 1990–2011*, t. 3: *Droga do spójności społeczno-ekonomicznej* pod red. M.G. Woźniaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Cyrek M., 2009, *Zmiany struktury sektora usług w układzie regionalnym – konwergencja czy dywergencja?*, „Handel Wewnętrzny” nr 1, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, s. 17–25.
- Cyrek M., 2010, *Rozwój sektora usług w Polsce determinantą tworzenia miejsc pracy i gospodarki opartej na wiedzy*, rozprawa doktorska złożona na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.
- Cyrek M., 2012, *Rozwój sektora usług a gospodarka oparta na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Foster J., Seth S., Lokshin M., Sajaia Z., 2013, *A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality. Theory and Practice*, The World Bank, Washington, D.C.
- GUS, Bank Danych Lokalnych, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks:Ludność/Stan_ludności_i_ruch_naturalny/Ludność_wg_miejsc_zameldowania/zamieszkania_i_płci (dostęp: 03.12.2013); Rachunki regionalne/Wartość dodana brutto (ceny bieżące) – PKD2007 (dostęp: 02.12.2013).
- Jabłoński Ł., 2012, *Regionalne zróżnicowanie i zbieżność poziomu oraz jakości życia [w:] Gospodarka Polski 1990–2011*, t. 2: *Modernizacja* pod red. M.G. Woźniaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jabłoński Ł., Tokarski T., Woźniak M.G., 2012, *Spójność rozwoju społeczno-ekonomicznego województw [w:] Gospodarka Polski 1990–2011*, t. 2: *Modernizacja* pod red. M.G. Woźniaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wosiek M., 2012, *Kapitał intelektualny w rozwoju regionów Polski Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.

Streszczenie

W opracowaniu prezentowane są wyniki badań w zakresie międzywojewódzkiego zróżnicowania wytwarzanej wartości dodanej brutto na mieszkańca w Polsce. W tym wymiarze urzeczywistniania się procesów gospodarczych, weryfikacji poddaje się coraz częściej wskazywany w literaturze przedmiotu fakt, że procesy rozwojowe w układzie wojewódzkim przebiegają zgodnie z modelem polaryzacyjnym, prowadząc do narastania zróżnicowań. Podstawą wnioskowania jest obserwacja zmian wartości współczynnika Giniego obliczonego dla międzywojewódzkiego rozkładu wartości dodanej brutto na mieszkańca w latach 2000–2011. Niezbędne do analiz dane statystyczne zostały zaczerpnięte z Banku Danych Lokalnych GUS.

Ze względu na dominację sektora usług we współczesnych gospodarkach, poza analizą kreacji wartości ogółem, w opracowaniu uwagę koncentruje się na różnicach dostrzeganych pomiędzy różnorodnymi branżami usługowymi. Utożsamiane są one z sekcjami G-T Polskiej Klasyfikacji Działalności PKD 2007. W badaniach identyfikuje się sekcje, w których skala różnic międzyregionalnych jest największa, a jednocześnie weryfikacji poddaje się tezę, że największe nierównomierności międzyregionalne dotyczą najbardziej nowoczesnych branż związanych z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy.

Uzyskane wyniki potwierdzają wstępne założenia. Nie tylko dla wartości dodanej ogółem obserwowane są procesy dywergencji międzyregionalnej, ale i w odniesieniu do kreacji wartości w większości branż usługowych. Ponadto sferami o największych międzywojewódzkich nierównomiernościach rozkładu wytwarzania okazują się być nowoczesne branże ICT oraz finansowa. Również usługi profesjonalne, naukowe i techniczne wykazują takie specyfiki. Natomiast minimalizacja zróżnicowań międzyregionalnych wiąże się głównie z funkcjonowaniem sfery usług publicznych.

Słowa kluczowe: dywergencja regionalna, sektor usług, struktura produkcji

Intervoideship Disparities in Creation of Gross Value Added in Service Branches

Summary

The study presents the results of research concerning interregional diversification of creation of gross value added per capita in Poland. In this dimension of economic processes, the fact indicated in the subject literature that the process of development in the regional order consistent with a polarization model leads to growing disparities is more and more often verified. The basis for the conclusion constitutes an observation of changes in a value of Gini coefficient calculated for intervoideship distribution of gross value added per capita in 2000–2011. Data necessary for the analysis were taken from Local Data Bank of Central Statistical Office.

Because of dominance of the service sector in modern economies, apart from the analysis of creation of total gross value added, the attention in the study was paid to differences between service branches. They are identified as sections G-T of Polish Classification of Activities PKD2007. The research identifies the sections where scale of interregional differences is the biggest and simultaneously a thesis that the biggest interregional inequalities concern the most modern branches connected with development of a knowledge based economy is verified.

The achieved results confirm the initial assumptions. Processes of interregional divergence are observed not only for total gross value added, but also concerning value creation in most of the service branches. Moreover, the spheres of the biggest intervoideship inequalities in distribution of production appear to be modern branches: ICT and finances. Professional, scientific and technical services also represent such characteristics. However, minimalization of interregional disparities is mainly connected with functioning of a sphere of public services.

Keywords: regional divergence, service sector, structure of production

JEL: L80, O11, O14, O18, R11, R12, R32